GLOBALLASHUV VA RAQAMLI DAVRDA YOSHLARNING HAYOTIY STRATEGIYALARI TRANSFORMATSIYASI (O'ZBEKISTON MISOLIDA)

Abduraxmonova Gulxida Tursunbayevna
Namangan davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya. Maqolada globallashuv, raqamlashtirish va "xavf jamiyati" sharoitida yoshlar hayotiy strategiyalarida yuz berayotgan o'zgarishlar ijtimoiy-falsafiy jihatdan tahlil qilinadi. Hayotiy strategiyalarning chiziqli modeldan moslashuvchan (fleksibel) modelga o'tishi, raqamli muhitning qadriyatlar tizimiga ta'siri hamda milliy identiklikni saqlash muammolari ko'rib chiqiladi. O'zbekiston yoshlari misolida bu jarayonlarning imkoniyat va xatarlari ochib beriladi.

Kalit so'zlar: globallashuv, raqamli jamiyat, "suyuq zamonaviylik", xavf jamiyati, individuallashuv, milliy identiklik, yoshlar, moslashuvchanlik.

Kirish

XX asrning ko'p qismida hayotiy strategiya nisbatan oldindan aytib bo'ladigan chiziqli model asosida qurilgan: ta'lim — bir umrlik kasb — oila — pensiya. XXI asrda bu model tobora kamroq ishlamoqda. Texnologik o'zgarishlar, mehnat bozorining beqarorligi va axborot oqimining tezlashuvi shaxsni o'z hayot yo'lini doimiy ravishda qayta ko'rib chiqishga majbur qilmoqda. Bu jarayon ayniqsa aholining katta qismini yoshlar tashkil etadigan O'zbekiston uchun dolzarbdir.

Nazariy asos: "xavf jamiyati" va "suyuq zamonaviylik"

U. Bek zamonaviy jamiyatni "xavf jamiyati" deb atab, unda an'anaviy ijtimoiy institutlar shaxsga avvalgidek kafolat bera olmasligini ko'rsatadi. Natijada individuallashuv kuchayadi: shaxs o'z biografiyasining "muallifi"ga aylanadi va tanlovlari uchun to'liq mas'uliyatni o'z zimmasiga oladi.

Z. Bauman bu holatni "suyuq zamonaviylik" deb ta'riflaydi. Unda barqaror identiklik o'rnini doimiy o'zgaruvchan, "vaqtinchalik" loyihalar egallaydi. E. Giddens esa zamonaviy shaxsning "refleksiv loyihasi" haqida yozadi: inson o'z hayotini doimiy tahlil qilib, qayta tuzib boradi.

Bu nazariyalar hayotiy strategiyaning yangi sifatini ko'rsatadi: endi u qat'iy reja emas, balki noaniqlik sharoitida doimiy tanlov qilish san'ati.

Hayotiy strategiyalardagi asosiy transformatsiyalar

Jihat	An'anaviy model	Zamonaviy model
Kasb	Bir umrlik kasb	Bir necha kasb, uzluksiz qayta o'qish
Ta'lim	Hayotning dastlabki bosqichi	Butun umr davomida ta'lim
Makon	Tug'ilgan joyga bog'liqlik	Ichki va xalqaro migratsiya, masofaviy ish
Muvaffaqiyat mezoni	Barqarorlik, ijtimoiy maqom	Moslashuvchanlik, o'zini ro'yobga chiqarish
Axborot manbai	Oila, maktab, mahalla	Internet, ijtimoiy tarmoqlar, global media
Vaqt istiqboli	Uzoq muddatli reja	Qisqa sikllar, "bu yerda va hozir"

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Raqamli muhitning ta'siri

Raqamli texnologiyalar yoshlar uchun yangi imkoniyatlar ochdi: masofaviy ta'lim, frilans, IT sohasi, onlayn tadbirkorlik. O'zbekistonda IT-parklar, raqamli ta'lim platformalari va dasturlash o'quv kurslarining kengayishi yoshlarning kasbiy strategiyalarini sezilarli darajada o'zgartirmoqda.

Shu bilan birga, raqamli muhit qator xatarlarni ham keltirib chiqaradi:

• **Ideal obrazlar bosimi** — ijtimoiy tarmoqlardagi "tez muvaffaqiyat" namunalari real imkoniyatlar haqida noto'g'ri tasavvur uyg'otadi.

• **Diqqatning parchalanishi** — uzoq muddatli maqsadlarga intilish o'rnini tezkor qoniqish egallaydi.

• **Iste'molchilik qadriyatlari** — hayot mazmuni moddiy ko'rsatkichlar bilan almashtirila boshlaydi.

• **Axborot xurujlari va mafkuraviy ta'sirlar** — tanqidiy fikrlashi zaif yoshlar buzg'unchi g'oyalar ta'siriga tushishi mumkin.

Globallashuv va milliy identiklik

Globallashuv yoshlarga jahon madaniyati va bilimlariga kirish imkonini beradi, ammo milliy identiklikning "eroziyasi" xavfini ham tug'diradi. Ijtimoiy falsafa nuqtai nazaridan bu muammoning yechimi globallik va milliylik o'rtasidagi muvozanatni topishdadir. Bunda shaxs global kompetensiyalarni egallaydi, ammo o'z madaniy ildizlari va ma'naviy qadriyatlarini saqlab qoladi.

O'zbek yoshlarining hayotiy strategiyalarida bugun ikki tendensiya uyg'unlashmoqda. Bir tomondan, xorijda ta'lim olish, xalqaro karyera va tadbirkorlikka intilish kuchaymoqda. Ikkinchi tomondan, oilaviy qadriyatlar, ota-onaga hurmat va Vatanga xizmat qilish g'oyasi muhim mo'ljal bo'lib qolmoqda.

Zamonaviy hayotiy strategiyani shakllantirish yo'llari

1. **Tanqidiy fikrlash va media savodxonlikni rivojlantirish** — axborot oqimida mustaqil yo'nalish topish qobiliyati.
2. **Uzluksiz ta'lim madaniyatini qaror toptirish** — o'zgaruvchan mehnat bozoriga moslashish uchun.
3. **Qadriyatli asosni mustahkamlash** — moslashuvchanlik qadriyatlar beqarorligiga aylanib ketmasligi uchun.
4. **Kasbga yo'naltirish va mentorlik tizimini kengaytirish** — yoshlarga real imkoniyatlarni ko'rsatish.
5. **Ijtimoiy mas'uliyatni tarbiyalash** — individual muvaffaqiyatni jamiyat manfaatlari bilan uyg'unlashtirish.

Xulosa

Globallashuv va raqamlashuv davrida hayotiy strategiya qat'iy rejadan moslashuvchan, refleksiv loyihaga aylanmoqda. Bu jarayon yoshlarga misli ko'rilmagan imkoniyatlar bilan birga yangi xatarlarni ham olib kelmoqda. Ijtimoiy falsafa nuqtai nazaridan asosiy vazifa — moslashuvchanlik va barqaror qadriyatlar, global kompetensiya va milliy identiklik o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashdir. O'zbekiston uchun bu muvozanat yosh avlodning ham shaxsiy kamoloti, ham mamlakat barqaror taraqqiyotining kalitidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bauman Z. Liquid Modernity. — Cambridge: Polity Press, 2000.
2. Beck U. Risk Society: Towards a New Modernity. — London: Sage, 1992.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

3. Castells M. The Rise of the Network Society. — Oxford: Blackwell, 1996.
4. Giddens A. Modernity and Self-Identity. — Stanford University Press, 1991.
5. Inglehart R. Modernization and Postmodernization. — Princeton University Press, 1997.
6. Toffler A. Future Shock. — New York: Random House, 1970.
7. "O'zbekiston — 2030" strategiyasi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 2023-yil 11-sentyabr.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.